

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА**

ЛІПСЬКА СВІТЛАНА ЛЕОНІДІВНА

УДК 372.878:374.036 (043.5)

**МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УДОСКОНАЛЕННЯ
МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ УЧНІВ
В УМОВАХ ПОЗАШКІЛЬНОЇ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ОСВІТИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, Міністерство освіти і науки України, м. Київ.

Науковий керівник: доктор педагогічних наук, професор
Щолокова Ольга Пилипівна,
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова, завідувач кафедри фортепіанного виконавства
та художньої культури,
м. Київ.

Офіційні опоненти: доктор мистецтвознавства, професор
Шульгіна Валерія Дмитрівна,
Державна академія керівних кадрів культури
і мистецтв, завідувач кафедри музикології,
м. Київ;

кандидат педагогічних наук, доцент
Гусейнова Лариса Василівна,
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя, декан
факультету культури і мистецтв,
м. Ніжин.

Захист відбудеться 23 січня 2008 року о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 18 грудня 2007 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В.Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У час глобальних соціально-економічних та духовних зрушень, що відбуваються сьогодні у суспільстві, відповідно до законів України "Про освіту", "Про позашкільну освіту", "Національної доктрини розвитку освіти", Державної національної програми "Освіта. Україна ХХІ ст.", вирішального значення для розвитку країни набуває окреслення чітких орієнтирів та перспективних напрямків реформування освітньої галузі з метою забезпечення соціокультурного та духовно-творчого становлення людини, здатної виробити свій світогляд та власну позицію у житті, зберігати і примножувати культурно-мистецькі надбання нації.

Музичне мистецтво володіє унікальною можливістю послідовно та ефективно вводити особистість у художньо-естетичний простір культури, формувати її світоглядні уявлення, ціннісні орієнтації та індивідуально-творчі здібності. Пізнання його безмежного світу найбільш повно відбувається під час навчання у спеціалізованих позашкільних закладах, діяльність яких з кожним роком набуває все більш різнобічного, комплексного характеру. Саме ці заклади покликані забезпечувати здійснення державних гарантій художньо-естетичного виховання дітей та молоді через доступність надбань вітчизняної і світової художньої культури, створювати комфортні умови для здобуття системних знань, умінь та навичок у галузі музичного мистецтва, сприяти активізації творчого потенціалу і професійному самовизначенню кожного суб'єкта навчання.

Реалізація проголошених завдань потребує якісного оновлення змісту позашкільної спеціалізованої освіти, детермінує необхідність впровадження нових підходів до здійснення музично-виконавської підготовки учнів, що надасть змогу продовжити традиції виховання майбутнього професіонала та аматора мистецтва.

Історичні та соціокультурні передумови становлення системи позашкільної освіти, можливості створення належного соціально-виховного середовища для розвитку творчої особистості у сфері дозвілля вивчали В.Берека, В.Войчук, А.Воловик, Р.Науменко, Н.Ганнусенко, Г.Пустовіт, О.Сухомлинська, Т.Сущенко, ін.

Різні аспекти організації музичного навчання учнів неодноразово ставали предметом теоретико-методичного аналізу багатьох науковців: вивченню динаміки формування вітчизняних та зарубіжних музично-педагогічних концепцій присвятили свої ґрунтовні дослідження О.Алексєєв, Л.Баренбойм, Н.Гуральник, Н.Кашкадамова, А.Ніколаєв, О.Михайличенко, С.Уланова; пріоритетні підходи до змістового наповнення музично-освітнього процесу розглядали Е.Абдуллін, Ю.Алієв, Д.Кабалевський, В.Крюкова, Л.Масол, О.Олексюк, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Падалка, О.Щолокова, В.Шульгіна.

Змінність методичних принципів перш за все пов'язувалась з накопиченням досвіду теоретичного осмислення природи музичного мистецтва, пізнання специфіки музичного мислення та сприйняття у дослідженнях Б.Асаф'єва, О.Костюка, Л.Мазеля, В.Медушевського, С.Раппопорта,

В.Цуккермана, тощо. Теоретичні аспекти сутності музично-виконавської діяльності висвітлено у науковому доробку В.Белікової, О.Бодіної, Г.Гільбурда, Н.Жукової, Н.Жайворонок, В.Москаленка, О.Маркової.

Безпосередньо питання змісту та методів опанування грою на фортепіано детально вивчали провідні вчені та педагоги-практики О.Алексєєв, Т.Беркман, Н.Любомудрова, К.Мартінсен, Б.Міліч, Г.Нейгауз, Г.Прокоф'єв, Е.Тимакін, Г.Ципін, А.Щапов та ін. Вагомий внесок у педагогічні пошуки зробили також дослідники у галузі музичної психології Л.Бочкар'єв, Б.Теплов, К.Тарасова, В.Петрушин, С.Науменко, Н.Токіна, Ю.Цагареллі.

Слід констатувати, що педагогічна наука має певні здобутки у дослідженні проблеми гармонійного розвитку особистості засобами музичного мистецтва в умовах позашкільної освіти. Зокрема, ученими розглянуте питання розвитку музично-творчих здібностей та пізнавальної активності учнів (О.Деркач, А.Король, В.Рагозіна, К.Стецюк), формування їх музично-естетичної культури (Н.Гузій, О.Грисюк, Т.Турчин, О.Щолокова), становлення інтересу та морально-ціннісного відношення до музичного виконавства (Т.Кротова, Л.Кузьмінська), розвитку слухо-моторних уявлень (М.Матковська), оволодіння музичною грамотою (Т.Качарміна).

Високо оцінюючи наукове та практичне значення проведених досліджень варто наголосити, що багато аспектів зазначеної проблеми ще потребують свого розгляду. Опрацювання наукових джерел та проведений аналіз реального стану педагогічної практики свідчать про загострення суперечностей між зростаючими вимогами до якості мистецької освіти та усталеною методикою музичного навчання в інструментальному класі спеціалізованого позашкільного закладу. Поширеним залишається формальне проходження навчально-виконавського репертуару, недостатня увага приділяється розвитку уяви, самостійності мислення, формуванню ціннісних орієнтацій та особистісного ставлення до музичних явищ, залученню вольових механізмів для вирішення виконавських завдань, активізації потенційних творчих можливостей кожного суб'єкта навчання, забезпечення його готовності до участі у культурно-мистецькому житті суспільства.

Досягнення нової якості музично-виконавської підготовки значною мірою залежить від єдності змістового та процесуального компонентів освітньої системи: мети, методів та засобів педагогічного впливу, що відповідали б сучасним науково-теоретичним засадам та забезпечили б спрямованість цього процесу на всебічний художньо-творчий розвиток школярів. Актуальність проблеми, її недостатнє висвітлення у науково-методичній літературі, практичні потреби позашкільних закладів у пошуку інноваційних форм та методів організації музичного навчання зумовили вибір теми дослідження *"Методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти"*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження входить до плану науково-дослідної роботи кафедри фортепіанного виконавства та художньої культури Інституту мистецтв Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова і складає частину наукового напрямку "Музична освіта та виховання учнівської молоді".

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова (протокол № 3 від 29.10.2004 р.) та узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки і психології в Україні (протокол № 9 від 23.11.2004 р.).

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методичні засади організації навчання учнів, спрямовані на удосконалення їх музично-виконавської підготовки в умовах позашкільної спеціалізованої освіти.

Гіпотеза дослідження. Результативність музично-виконавської підготовки учнів підвищиться, якщо забезпечити:

- особистісно-розвивальний характер музично-освітнього процесу, що уможливить розкриття індивідуальності кожного суб'єкта навчання, задоволення його різноманітних музичних інтересів та потреб;
- цілісне осягнення учнями музичного мистецтва за рахунок єдності змісту теоретичних та виконавських дисциплін;
- залучення учнів до активної та цілеспрямованої участі в різних видах музичної діяльності, що сприятиме динамічному переходу набутих знань, умінь та навичок в особистісне надбання кожного;
- формування активно-творчого ставлення учнів до музично-виконавської діяльності шляхом розвитку інтерпретаційних умінь та вивільнення власних творчих можливостей у процесі її здійснення.

Відповідно до поставленої мети та гіпотези в ході дисертаційного дослідження необхідно було вирішити такі **завдання**:

1. Висвітлити історичні традиції та сучасні тенденції щодо організації процесу музичного навчання учнів, проаналізувати існуючі методики опанування грою на музичному інструменті (фортепіано).
2. Розкрити сутність та компонентну структуру музично-виконавської підготовки, виявити специфічні особливості її здійснення в умовах позашкільної спеціалізованої освіти.
3. Науково обґрунтувати методичні засади ефективної організації музичного навчання, зорієнтованого на всебічний художньо-творчий розвиток учнів.
4. Визначити критерії та показники якості музично-виконавської підготовки, з'ясувати існуючий рівень останньої у шкільній практиці.

5. Розробити методику удосконалення музично-виконавської підготовки учнів та експериментально перевірити доцільність її застосування в умовах позашкільної спеціалізованої освіти.

Об'єкт дослідження - процес музичного навчання учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти.

Предмет дослідження - методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів.

Методологічною основою дослідження стали філософські положення щодо сутності людини як суб'єкта культури та культурно-освітньої діяльності; ідеї гуманістичної психології про творчу діяльність як спосіб самореалізації особистості; ключові положення особистісно-зорієнтованого та розвивального навчання; наукові висновки щодо індивідуально-вікових особливостей дітей, діалектичну взаємодію їх потенціальних та актуальних можливостей; педагогічні аспекти реалізації виховного потенціалу музичного мистецтва у гармонійному розвитку творчої особистості.

Теоретичну основу дослідження склали сучасні наукові праці з педагогіки, естетики, музичної психології та мистецтвознавства, в яких розглядаються питання теорії та методики мистецької освіти, пріоритетні підходи до здійснення музично-виконавської діяльності. Вивчення проблеми дослідження ґрунтувалось також на теоретичних положеннях вітчизняних та зарубіжних вчених стосовно сутності й рушійних сил навчально-виховного процесу на засадах загальнолюдських та національних мистецьких цінностей, теорії розвитку та становлення творчої особистості, сучасних концепціях організації позашкільної діяльності учнів.

Для вирішення поставлених завдань було використано комплекс **методів науково-педагогічного дослідження** теоретичного та емпіричного рівнів.

Першу групу склали методи теоретичного та порівняльного аналізу, моделювання, систематизації отриманих даних, вивчення нормативних документів та узагальнення педагогічного досвіду. З їх допомогою було з'ясовано стан висвітлення проблеми в психолого-педагогічній і методичній літературі, проаналізовано існуючі протиріччя у теорії та практиці мистецької освіти, розглянуто сутність та структуру музично-виконавської підготовки учнів, визначено критерії та показники її рівня та обґрунтовано методичні засади удосконалення.

До другої групи увійшли методи прямого та опосередкованого педагогічного спостереження, бесіда, анкетування, музичне тестування, музично-творчі завдання, створення проблемних ситуацій, вивчення навчальної документації та результатів діяльності позашкільних закладів мистецького спрямування, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), статистичні та графічні методи обробки даних. Ці методи дали можливість діагностувати рівень музично-виконавської підготовки учнів, сприяли ефективності впровадження розробленої методики та перевірки її результатів.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась відповідно до поставлених завдань і включала три етапи.

На першому етапі (2002-2003 рр.) проаналізовано психолого-педагогічну, філософську, музикознавчу та науково-методичну літературу з досліджуваної проблеми, визначено методологічні та теоретичні основи дослідження, його об'єкт, предмет, мету, сформульовано гіпотезу та науково-дослідні завдання.

На другому етапі (2003-2004 рр.) проведено констатувальний експеримент, визначено та обґрунтовано психолого-педагогічні основи забезпечення ефективності навчально-виховного процесу спеціалізованого позашкільного закладу, розроблено методичку удосконалення музично-виконавської підготовки учнів.

На третьому етапі (2004-2007 рр.) здійснено формувальний експеримент, проаналізовано та узагальнено одержані результати дослідно-експериментальної роботи, сформульовано основні висновки дослідження.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі ДМШ № 2 м.Вінниця, школи мистецтв Деснянського району м.Києва, ДМШ № 3 м.Івано-Франківськ, ДМШ м.Тулчин Вінницької обл.

Загалом різними формами дослідження було охоплено 645 респондентів, серед яких 180 викладачів, 95 батьків та 370 учнів.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що *вперше* науково обґрунтовано методичні засади, якими забезпечується удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. Проаналізовано існуючі музично-педагогічні концепції щодо організації навчання гри на фортепіано з позиції його спрямованості на художньо-творчий розвиток особистості; конкретизовано сутність музично-виконавської підготовки, обґрунтовано змістове наповнення та функціональне значення її структурних компонентів, запропоновано критерії діагностики рівнів їх сформованості; з'ясовано особливості організації музично-освітнього процесу в інструментальному класі спеціалізованого позашкільного закладу, досліджено основні фактори впливу на його результативність; розроблено методичну модель удосконалення музично-виконавської підготовки учнів та експериментально перевірено ефективність її реалізації у педагогічній практиці.

Подальшого розвитку набула ідея переорієнтації змісту мистецької освіти на гуманізацію, відродження національно-історичних традицій та духовності, стимулювання активно-творчої діяльності суб'єкта навчання, задоволення його потреби у самовираженні та самореалізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені у дослідженні методичні положення поглиблюють сучасне розуміння теорії і практики музичної освіти та можуть становити підґрунтя для подальшого урізноманітнення форм і методів здійснення

музично-виконавської підготовки учнів у навчально-виховному процесі спеціалізованого позашкільного закладу. Дотримання визначених принципів, провідних напрямків роботи, створення належних організаційно-педагогічних умов, застосування комплексу методів навчання та розробленого спецкурсу "Виконавське мистецтво" дозволяє реалізувати основні завдання початкової музичної освіти, забезпечує формування духовно та інтелектуально розвиненої особистості.

Матеріали дослідження також можуть бути використані під час написання підручників з музичної педагогіки, методичних рекомендацій з питань загально-естетичного виховання учнів та професійної підготовки виконавців, у системі підвищення кваліфікації працівників культури, освіти та мистецтва.

Основні положення дослідження **впроваджено** у навчально-виховний процес ДМШ № 3 м. Івано-Франківськ (довідка № 2 від 10.01.2007 р.), школи мистецтв Деснянського району м. Київ (довідка № 6 від 15.02.2007 р.), ДМШ м. Тульчин Вінницької обл. (довідка № 5 від 16.02.2007 р.), ДМШ № 2 м. Вінниця (довідка № 52 від 03.04.2007 р.), ДШМ м. Косів Івано-Франківської обл. (довідка № 61 від 02.04.2007 р.), у систему підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників на Вінницькому факультеті ДАКККіМ (довідка № 14 від 07.02.2007 р.).

Вірогідність наукових результатів дослідження забезпечується теоретичною та методологічною обґрунтованістю вихідних позицій дисертації; опорою на сучасні досягнення психолого-педагогічної науки; комплексним використанням методів науково-педагогічного пошуку, адекватних меті й завданням дослідження; проведенням експериментальної роботи у природних умовах навчально-виховного процесу позашкільного закладу та отриманими позитивними результатами.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дослідження доповідались на Міжнародних науково-практичних конференціях "Мистецька педагогічна освіта: методологія, теорія, практика" (Київ, 2004), "Гуманізм та освіта" (Вінниця, 2004), "Теоретичні та методичні засади розвитку мистецької освіти в контексті європейської інтеграції" (Суми, 2004), "Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури" (Вінниця, 2005), "Модернізація мистецької освіти у контексті євроінтеграції" (Одеса, 2006), "Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми" (Вінниця, 2006), "Гуманістичні орієнтири мистецької освіти" (Київ, 2007); Всеукраїнських науково-методичних та науково-практичних конференціях "Актуальні проблеми інтегрованого викладання лінгводидактичних і мистецьких дисциплін у закладах освіти" (Житомир, 2005), "Проблеми і перспективи розвитку початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів як ланки безперервної музичної освіти" (Київ, 2005), "Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність,

перспективи" (Луганськ, 2005), "Мистецька освіта як чинник людиностановлення" (Тернопіль, 2006, 2007).

Публікації. Результати проведеного дослідження висвітлено у 15 одноосібних публікаціях, 10 з яких - у провідних наукових фахових виданнях.

Структура дисертації відображає зміст і результати дослідження. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (282 найменування, 6 з яких іноземною мовою) та 7 додатків. Загальний обсяг дисертації – 267 сторінок, серед яких 195 сторінок основного тексту, що містить 17 таблиць та 9 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні та теоретичні основи дослідження, сформульовано гіпотезу, охарактеризовано методи й етапи науково-педагогічного пошуку, розкрито наукову новизну та практичну значущість дослідження, висвітлено напрями впровадження і апробації одержаних результатів експериментальної роботи.

У **першому розділі** – *"Теоретико-методичні засади організації музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти"* – досліджено історико-теоретичний аспект визначеної проблеми, узагальнено та систематизовано традиції та сучасні тенденції щодо організації музичного навчання в інструментальному класі, обґрунтовано зміст та структуру музично-виконавської підготовки учнів, розкрито особливості її здійснення та визначено методичні засади удосконалення в умовах навчально-виховного процесу спеціалізованого позашкільного закладу.

За допомогою проведеного ретроспективного огляду науково-методичних першоджерел простежено еволюцію становлення основних музично-педагогічних концепцій в історії клавірно-фортепіанного мистецтва. З'ясовано, що багатоскладова комплексна природа музичного мистецтва зумовлювала змінність поглядів педагогів різних поколінь на процес музичного навчання в інструментальному класі. Зміст, рівень, форми та методи останнього закладалися протягом тривалого історичного періоду, знаходячись в прямій залежності від накопичення суспільного духовно-естетичного досвіду, розвитку інструментального виконавства та теоретичного осмислення його закономірностей, визначалися роллю музичного мистецтва в житті суспільства, національною специфікою, пануючими загальнопедагогічними ідеями.

Зокрема встановлено, що *клавірна педагогіка*, відрізняючись своїм загальним навчально-виховним ракурсом, охоплювала такі важливі структурні елементи як мистецтво імпровізації, знання теорії музики та основ композиції, формування технічної майстерності та загальної культури особистості (Ф.Куперен, Ж.Рамо, М.Сен-Ламбер, Ф.Є.Бах, Д.Г.Тюрк).

Розповсюдження *віртуозного напрямку* спричинило раціоналізацію музично-інструментального навчання, домінування інтересу до моторно-технічного розвитку виконавця, досягнення якого відбувалося за рахунок багатоденного механічного тренування, набуття та автоматизації певних ігрових навичок (І.Гуммель, К.Черні, С.Тальберг, І.Мошелес, І.Крамер, М.Клементі).

Протиставивши механічному тренуванню науковий підхід, представники *анатомо-фізіологічної школи* (Л.Деппе, Р.Брейтгаупт, Є.Тетцель, Ф.Штейнгаузен) наголошували на важливості аналізу елементів рухово-ігрової периферії, раціоналізації способів їх розвитку, усвідомлення доцільності рухів за інструментом у взаємозв'язку з характером звукового уявлення виконавця.

Поступове поглиблення інтерпретаційного першоджерела в музичному виконавстві викликало зміни естетичних настанов у теорії та методиці музично-інструментального навчання. Зусилля передової педагогічної думки ХІХ ст. (А.Гензельт, О.Віллуан, О.Дюбюк, Ф.Вік, а особливо Ф.Шопен, Р.Шуман, Ф.Ліст, М.Курбатов) спрямовувались на пошуки шляхів виховання нового типу виконавця – *інтерпретатора*, головним завданням якого було досягнення художнього задуму композитора на основі досконалого вивчення та розуміння музичного твору, його об'єктивного відтворення на рівні художньої цілісності.

Суттєво вплинуло на подальший розвиток фортепіанної методики зародження так званої *психотехнічної школи*. У центрі уваги її представників (Ф.Бузоні, К.Мартінсен, М.Березовський, С.Бугославський, В.Івановський, Т.Лешетицький) постає складний внутрішній світ людини, тонка сфера психічних функцій, що регулює хід ігрового процесу. Тому, вирішення навчально-виконавських проблем відбувалось, перш за все, з позиції свідомого керування підсвідомими процесами, поєднувалось зі слуховим вихованням, формуванням художнього світогляду, технічної майстерності та вольових якостей.

У ХХ столітті спостерігається помітне прагнення до розробки *комплексної системи* музичного навчання й естетичного виховання (Б.Асаф'єв, Л.Баренбойм, Р.Савицький, Б.Яворський), яка сприяє налагодженню гармонійного співвідношення між особистим, художнім та технічним розвитком учня. У педагогічній діяльності майстрів радянської фортепіанної школи особливої актуальності набуває проблема виховання *творчої особистості* музиканта-виконавця (О.Гольденвейзер, Г.Нейгауз, Л.Ніколаєв, Я.Мільштейн, С.Савшинський, С.Фейнберг та ін.). Погляди цих видатних музикантів закладають основу кардинальних змін у розумінні змісту музичного навчання, підкреслюючи важливість напруженої інтелектуальної роботи з осмислення художньо-образного змісту твору, активізації власних емоційних та творчих сил для адекватного його відтворення засобами піаністичної техніки.

Науковому осмисленню навчально-виховного процесу в інструментальному класі сприяє також поява значної кількості теоретико-методичних праць (О.Алексєєв, Т.Беркман, Н.Любомудрова, Є.Тимакин, Б.Міліч, Т.Воробкевич, Г.Ципін), в яких розкриваються питання розвитку природних музичних задатків учнів, підтримки стійкого інтересу до занять, формування музичного мислення, виконавської культури та артистичних якостей.

Шляхом дослідницького пошуку з'ясовано, що на межі тисячоліть зміст музичної освіти набуває суттєвого переосмислення та ґрунтується на засадах загальнолюдських і національних мистецьких цінностей, науковості, послідовності та систематичності знань, їх значущості для соціокультурного та духовно-творчого становлення людини. Головними орієнтирами науковців (Є.Абдуллін, Ю.Алієв, В.Крюкова, Л.Масол, Л.Школяр, Г.Падалка, О.Щолокова, О.Олексюк, О.Рудницька, О.Ростовський) насамперед стають питання формування особистісного, емоційно-ціннісного ставлення до творів мистецтва, володіння широким спектром художньо-естетичних, історико-теоретичних знань, спеціальних умінь та навичок, використання набутого творчого досвіду в особистому та соціальному житті. З огляду на це, наповнення якісним змістом освітнього процесу в інструментальному класі потребує створення цілісної системи музично-виконавської підготовки, заснованої на художньо-творчих традиціях світової та вітчизняної музичної педагогіки, застосуванні інноваційних форм та засобів навчання.

Теоретичне осмислення визначеної проблеми дозволило конкретизувати сутність поняття "**музично-виконавська підготовка**". На нашу думку, це багатокomпонентний, цілісний процес, спрямований на оволодіння певною системою музично-теоретичних знань та практично-виконавських навичок, формування художньо-естетичного досвіду і виконавської культури, що забезпечує досягнення найкращого результату у сприйнятті, розумінні, емоційному та інтелектуальному пізнанні музичного мистецтва, всебічний розвиток індивідуальних якостей та музичних здібностей кожного суб'єкта навчання, можливість його самореалізації у музично-виконавській творчості.

Враховуючи зміст та основні завдання початкової музичної освіти, структура музично-виконавської підготовки учнів розглядається у дослідженні як сукупність чотирьох взаємопов'язаних компонентів, а саме: *пізнавально-комунікативного, емоційно-ціннісного, мотиваційно-вольового та практично-регулятивного*. Доведено, що підвищення рівня навчальних досягнень школярів відбувається за рахунок цілеспрямованого формування означених компонентів, а також продуктивної реалізації набутих знань, умінь та навичок в активній художньо-творчій діяльності.

Узагальнення проаналізованого матеріалу дало змогу констатувати, що серед соціальних інститутів виховання підростаючого покоління особлива роль сьогодні належить *спеціалізованим позашкільним закладам*, в яких організується змістовне дозвілля відповідно до здібностей та

обдарувань кожного учня, надаються знання, формуються уміння та навички за інтересами, забезпечується інтелектуальний, духовний і фізичний розвиток, підготовка до активної професійної та громадської діяльності. З'ясовано, що особливість музично-виконавської підготовки в цих закладах обумовлена їх біфункціональністю, тобто єдністю загально-естетичного виховання школярів та початкової фахової підготовки майбутнього музиканта-професіонала, добровільним характером та довготривалим часом перебігу в умовах дозвілля, комплексним вивченням предметів теоретичного та виконавського циклів, індивідуальною спрямованістю занять та навчально-виконавського репертуару, суб'єктивними переживаннями під час здійснення музично-творчої діяльності.

Встановлено, що зазначений процес базується на гуманістичному особистісно-орієнтованому підході, закономірностях функціонування музично-виконавського мистецтва, застосуванні відповідних організаційно-методичних засобів для реалізації поставлених педагогічних завдань, забезпечуючи всебічний *художньо-творчий розвиток* школярів. На його результативність значною мірою впливають певні об'єктивні (стан музичної культури суспільства, соціокультурне середовище, життєвий та музично-естетичний досвід, матеріально-культурні умови життєдіяльності) та суб'єктивні (індивідуально-психологічні особливості, музичні здібності, творчі задатки та природні технічно-виконавські якості людини) фактори.

Проведена теоретико-пошукова робота дозволила визначити методичні засади ефективної організації музичного навчання в умовах позашкільної спеціалізованої освіти, які стали основними вихідними положеннями для створення методичної моделі удосконалення музично-виконавської підготовки учнів.

У **другому розділі** – *"Шляхи удосконалення музично-виконавської підготовки учнів у навчально-виховному процесі спеціалізованого позашкільного закладу"* – викладено зміст дослідно-експериментальної роботи, що передбачала вивчення реального стану педагогічної практики, розробку методики удосконалення музично-виконавської підготовки учнів та практичну перевірку її ефективності.

Під час констатувального етапу експериментальної роботи необхідно було вирішити такі завдання: встановити й науково обґрунтувати діагностичні критерії та показники сформованості структурних компонентів музично-виконавської підготовки; з'ясувати необхідний програмний обсяг знань, умінь та навичок з основних дисциплін спеціалізованого позашкільного закладу, наявність їх взаємозв'язку у навчально-виховній практиці; провести діагностування учнів на різних етапах навчання та виявити рівень їх музично-виконавської підготовки.

Враховуючи визначену структуру музично-виконавської підготовки, були виділені такі діагностичні критерії:

- *пізнавально-комунікативний*, що відображає змістову наповненість музично-освітнього процесу, дозволяє виявити міцність, системність, усвідомленість історико-теоретичних знань, здатність до їх практичного застосування, а також характеризує сформованість особистого досвіду художнього спілкування з музичним мистецтвом у єдності розуміння образного змісту та конструктивно-логічної побудови його творів;

- *емоційно-ціннісний*, який характеризує здатність до емоційно-естетичного переживання в процесі пізнання, сприйняття та виконання творів музичного мистецтва, готовність до самопізнання власних художньо-естетичних вражень, відображає розвиненість музично-естетичної свідомості та можливість адекватної ціннісної оцінки результатів виконавської діяльності;

- *мотиваційно-вольовий*, що дозволяє виявити розвиток мотиваційної сфери особистості у всій багатоманітності її установок, цілей, інтересів та потреб, розкриває ставлення до музично-виконавської діяльності, характеризує цілеспрямованість зусиль у доланні труднощів під час розучування музичних творів, прагнення до самореалізації у процесі виконавської творчості;

- *практично-регулятивний*, який відображає готовність учнів до включення в активні форми музичної діяльності, усвідомлення своєї участі в них, можливість практичного використання знань, умінь та навичок у самостійній роботі, уміння обирати доцільні ігрові прийоми для вирішення художньо-творчих завдань, контролювати та коригувати власну виконавську поведінку.

Охоплення значної кількості різних категорій респондентів, використання різноманітних діагностичних методів (вивчення документації спеціалізованого позашкільного закладу, спостереження за ходом навчально-виховного процесу в інструментальному класі, анкетування, опитування та бесіди, музичне тестування, аналіз концертно-виконавської діяльності учнів, метод кількісної та якісної обробки отриманих даних) забезпечили кваліфіковане проведення цього етапу експерименту та дозволили встановити чотири рівні музично-виконавської підготовки.

Низький рівень (адаптивний) охоплює 18,4% учнів, що мають недостатній запас музично-теоретичної інформації, не можуть повноцінно осмислити навчальний матеріал та самостійно застосувати отримані знання у нових умовах. Вони не здатні до цілісного сприйняття музичних творів, їх художній кругозір обмежений, а естетичні судження розрізнені та фрагментарні. Форма спілкування з музичним мистецтвом зводиться лише до процесу його технологічного опрацювання, самостійні заняття позначаються безсистемністю та неадекватним розумінням цілей і методів їх організації. Основними виконавськими навичками ці учні володіють на рівні наслідування та репродуктивних дій. Прояви особистісного ставлення та творчої ініціативи під час виконання музичного твору відсутні, регулювання виконавської поведінки відбувається на інтуїтивному рівні.

Середній рівень (операційний) властивий 54,1% учням, котрі володіють певними історико-теоретичними знаннями, розуміють істотні ознаки понять та закономірностей музичних

явищ, здатні до часткового осмислення навчального матеріалу. Такі учні сприймають музичні твори лише з конкретно-образним змістом, власні емоційні реакції в них ще недостатньо усвідомлені, а оцінні судження поверхові та неточні. Переважно з допомогою викладача вони можуть розібрати музичний твір, самостійне прочитання нотного тексту характеризується суттєвими помилками та формальним ставленням до авторських позначень. Для представників цієї групи характерний ситуативний інтерес до музично-виконавської діяльності та позитивна мотивація готовності до досягнення успіхів у навчанні. Під час виконання музичного твору вони демонструють недостатньо виражене особистісне ставлення до нього, хоча проявляють деякі елементи творчої ініціативи, здійснюють певний контроль за власною виконавською поведінкою.

Достатній рівень (продуктивний) характеризує 21,4% учнів, які мають розвинуте художнє мислення, володіють необхідною музичною термінологією та стилістичними уявленнями, прагнуть до одержання нових знань, здатні самостійно робити певні висновки та узагальнення. У процесі сприйняття та розучування творів вони намагаються осмислювати виражальні можливості музичної мови, характеризуються адекватністю емоційного реагування та розвиненістю системи ціннісних орієнтацій, можуть проаналізувати структуру та художньо-образний зміст твору, відтворити його у власній виконавській діяльності. Школярі цієї групи виявляють уміння ефективно організовувати домашню репетиційну роботу, спрямовуючи зусилля на вирішення художніх завдань, можуть самокритично реагувати на недоліки виконання та визначати методи їх подолання. Вони здатні включатись у різні види музичної діяльності, їх пошуково-виконавська активність та самоконтроль виконавської поведінки досить стійкі та продуктивні.

Високий рівень (творчий) охоплює 5,6% учнів, які мають ґрунтовні знання в галузі музичного мистецтва, вільно оперують термінами та поняттями, здатні систематизувати, узагальнювати та творчо переосмислювати навчальний матеріал. Вони демонструють стійкий інтерес до музичного мистецтва, прагнуть до вияву власного розуміння та передачі образного змісту творів на основі їх емоційно-естетичного переживання. Виконавська діяльність учнів цього рівня має творчо-дослідницький характер, їм притаманна ініціатива в художньому оформленні музичного твору, вияв особистісної позиції в процесі створення і обговорення плану його інтерпретації. Спостерігаються розвинуте високе почуття відповідальності, обґрунтованість оцінних суджень, наполегливість та цілеспрямованість зусиль у досягненні навчальних результатів. Показовою рисою є володіння вмінням самоорганізовувати та саморегулювати власну виконавську поведінку, знаходити шляхи вирішення складних музично-творчих завдань.

Отже, виявлений стан музично-виконавської підготовки не відповідає сучасним вимогам до мистецької освіти й зумовлює необхідність пошуку ефективних організаційно-методичних форм та засобів навчання, здатних забезпечити всебічний художньо-творчий розвиток школярів.

В основу створеної нами методичної моделі удосконалення музично-виконавської підготовки було покладено:

- дотримання *провідних напрямків* музично-виконавської підготовки учнів, до яких віднесено: збагачення мистецького тезаурусу шляхом опанування музично-теоретичних основ виконавського мистецтва; накопичення емоційно-ціннісного досвіду спілкування з музичними творами на рівні художньої цілісності; формування інтересу та позитивної мотивації навчання, становлення умінь критично оцінювати результати звукової об'єктивації власних музично-слухових уявлень; засвоєння практичних навичок, необхідних для вирішення музично-виконавських завдань на творчому рівні;
- реалізацію педагогічних *принципів*, а саме: цілісності та інтегративності, системності та послідовності, індивідуалізації, зв'язку музичного навчання та естетичного виховання, розвитку творчої ініціативи та навичок самостійної роботи, активності, єдності різноманітних форм музичної діяльності, педагогічної доцільності навчально-виконавського репертуару;
- забезпечення оптимальних *організаційно-педагогічних умов*, серед яких: впровадження перспективного планування навчального матеріалу, усвідомлення його практичного значення для життєдіяльності учнів; концентрація педагогічних зусиль на індивідуально-групових формах навчання, що передбачають активну і цілеспрямовану участь учнів у різних видах музичної діяльності; організація тісного взаємозв'язку між засвоєнням знань та практичним їх застосуванням з поступовим переходом в особистісне надбання кожного; спрямування освітнього процесу на активну позицію учня з опорою на його музичні уподобання, потенційні можливості та індивідуальні потреби розвитку в атмосфері творчості й співробітництва;
- варіативне використання комплексу загальнодидактичних та спеціальних *методів навчання*, а саме: організації та здійснення художньо-пізнавальної діяльності (словесні, наочні, практичні, індуктивно-дедуктивні, пошуково-дослідницькі); стимулювання інтересу та позитивної мотивації навчання (емоційного впливу, життєво-образних асоціацій, створення ситуації успіху, музично-дидактичної гри); контролю та самоконтролю за виконавським результатом (опитування, повторного програвання, прогнозування можливих помилок, слухового самоконтролю); становлення творчо-виконавської самостійності (виконавської варіативності, художньо-виконавського аналізу, моделювання ситуації концертного виступу, музичної презентації).

Практична перевірка розробленої методики музично-виконавської підготовки учнів відбувалась поетапно під час проведення формувального експерименту. Кожний етап характеризувався певною метою та завданнями, відрізнявся особливостями змісту, мав відповідні засоби педагогічного впливу. До участі у дослідно-експериментальній роботі були залучені учні

старших (5-8-х) класів, що потребувало адекватного відбору музичного матеріалу, оптимального поєднання організаційно-методичних засобів навчання та форм практичної діяльності.

Перший етап (*підготовчо-кумулятивний*) було спрямовано на актуалізацію та систематизацію у школярів музично-теоретичних знань, накопичення музично-слухових вражень та узагальнення емоційно-образних асоціативних комплексів, формування оцінно-критичного та особистісного ставлення до мистецьких явищ, набуття базового виконавського досвіду. Значна увага приділялась стимулюванню позитивної мотивації навчання, формуванню захопленості музичним мистецтвом у тісному зв'язку з розвитком різнобічних художніх інтересів та потреб.

Другий етап (*змістовно-рефлексивний*) передбачав реалізацію комплексного підходу до формування гармонійної особистості юного виконавця на основі інтеграції змісту теоретичних та виконавських дисциплін, а також активізації творчих засад музичного пізнання. Ефективність цього процесу підвищувалась за рахунок єдності навчально-пізнавальної та художньо-творчої діяльності, збільшення обсягу музично-сислової інформації та її поєднання з життєвим досвідом учнів, залучення їх до вирішення складних музично-виконавських завдань.

Визначальною особливістю цього етапу стало впровадження інтегрованого спецкурсу "Виконавське мистецтво", програма якого побудована за тематичним принципом та охоплює досить широке коло питань з історії та теорії музики, розкриває сутність певних естетичних категорій та понять, сприяє досягненню цілісності осягнення мистецьких явищ при збереженні пріоритетної уваги до творчого аспекту музично-виконавської діяльності.

Третій етап (*творчо-самостійний*) було орієнтовано на активізацію потенційних можливостей школярів, формування стійкого інтересу до виконавської творчості, орієнтацію на подальшу самостійну діяльність. Особлива увага приділялась задоволенню потреби щодо реалізації їх слухових уявлень під час осягнення та відтворення музичних явищ, формуванню готовності до здійснення самооцінки власної виконавської діяльності та осмислення її результатів.

Пошуки способів методичного вирішення завдань цього етапу відбувались за рахунок актуалізації набутого школярами художньо-виконавського досвіду, зміщення акценту з вивчення музичних творів на становлення внутрішнього світу особистості, забезпечення подальшого просування та переходу до самонавчання.

Доцільна організація навчально-виховного процесу на кожному етапі формувального експерименту, створення доброзичливої атмосфери, врахування вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів, диференційований відбір навчально-виконавського репертуару та застосування серії музично-творчих завдань забезпечили цілеспрямоване формування необхідних компонентів музично-виконавської підготовки й поступове підвищення рівня навчальних досягнень школярів. Про це свідчать значні позитивні зрушення в активізації їх пізнавальної діяльності, суттєве розширення кола музичних інтересів,

збагачення вербальних можливостей та асоціативних зв'язків, набуття ґрунтовних теоретичних знань та оперативних навичок, формування позитивної мотивації навчання, підвищення відповідальності за власні дії, розвиток самостійності та ініціативності у вирішенні творчо-виконавських завдань.

Перевірка результативності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалась на основі порівняльного аналізу рівнів музично-виконавської підготовки учнів контрольної та експериментальної груп. Отримані дані доводять істотне збільшення кількості учнів у експериментальній групі з високим (на 21,06%) та достатнім (на 29,6%) рівнем, що значно переважає аналогічні показники у контрольній групі (на 1,98% та 3,29% відповідно).

Таблиця 1.

Динаміка змін рівнів музично-виконавської підготовки учнів (%)

Рівень музично-виконавської підготовки	Експериментальна група		Контрольна група	
	До початку експерименту	Наприкінці експерименту	До початку експерименту	Наприкінці експерименту
високий	5,26	26,32	4,61	6,59
достатній	19,74	49,34	20,39	23,68
середній	57,24	23,02	56,58	53,94
низький	17,76	1,32	18,42	15,79

Обробка експериментальних даних методами математичної статистики підтвердила достовірність отриманих результатів з імовірністю помилки не більше 0,01% (за визначенням *t*-критерію Стьюдента), що доводить дієвість розробленої методики удосконалення музично-виконавської підготовки, яка органічно вливається у навчально-виховний процес спеціалізованого позашкільного закладу та здатна забезпечити всебічний художньо-творчий розвиток школярів.

ВИСНОВКИ

У дисертації викладене теоретичне узагальнення та запропоноване практичне вирішення проблеми оновлення змісту позашкільної спеціалізованої освіти, що знайшло відображення у зверненні до науково-методичної спадщини музичної педагогіки, систематизації сучасних тенденцій щодо організації музичного навчання, обґрунтуванні сутності та структури музично-виконавської підготовки, розробці та апробації методики її удосконалення, зорієнтованої на всебічний художньо-творчий розвиток школярів.

Результати проведеного дослідження підтвердили висунуту гіпотезу та відповідно до поставлених завдань дозволили зробити такі висновки:

1. У руслі сучасних тенденцій гуманізації освітнього процесу головною метою мистецької освіти стає забезпечення можливостей духовного самовдосконалення особистості, формування її світоглядних уявлень та ціннісних орієнтацій, набуття соціокультурного досвіду. За цих умов актуальним залишається пошук нових організаційних форм та методів музичного навчання, можливостей більш широкого застосування різних засобів педагогічного впливу, що надасть змогу продовжити й примножити традиції виховання майбутнього професіонала та аматора мистецтва.

2. На основі узагальнення результатів теоретичного аналізу психолого-педагогічної та музикознавчої літератури встановлено, що музично-виконавська підготовка – це багатокomпонентний, цілісний процес, спрямований на оволодіння певною системою музично-теоретичних знань та практично-виконавських навичок, формування художньо-естетичного досвіду та виконавської культури, що забезпечує досягнення найкращого результату у сприйнятті, розумінні, емоційному та інтелектуальному пізнанні музичного мистецтва, всебічний розвиток індивідуальних якостей та музичних здібностей кожного суб'єкта навчання, можливість його самореалізації у музично-виконавській творчості. Визначено і науково обгрунтовано структуру музично-виконавської підготовки, яка містить чотири взаємопов'язані компоненти: пізнавально-комунікативний, емоційно-ціннісний, мотиваційно-вольовий та практично-регулятивний. Доведено, що підвищення рівня навчальних досягнень школярів відбувається за рахунок цілеспрямованого формування означених компонентів, а також продуктивної реалізації набутих знань, умінь та навичок в активній художньо-творчій діяльності.

3. У процесі дослідження підтверджено думку про те, що на сучасному етапі розвитку суспільства спеціалізовані позашкільні заклади займають особливе місце у соціокультурному становленні молоді, оскільки створюють комфортні умови для здобуття системних знань, умінь та навичок у галузі мистецтва, передбачають забезпечення вільного інтелектуального та духовного розвитку, вироблення свого індивідуального стилю діяльності в умовах організації власної творчості. З'ясовано, що особливість музично-виконавської підготовки в цих закладах обумовлюється їх біфункціональністю, тобто єдністю загального музично-естетичного виховання школярів та початкової фахової підготовки майбутнього музиканта-професіонала, добровільним характером та довготривалим часом перебігу в умовах дозвілля, комплексним вивченням предметів теоретичного та виконавського циклів, індивідуальною спрямованістю занять та навчально-виконавського репертуару, суб'єктивними переживаннями під час здійснення музично-творчої діяльності. Визначено, що методичними засадами удосконалення музично-виконавської підготовки учнів виступають: забезпечення особистісно-розвивального характеру музично-освітнього процесу, що уможлиблює розкриття індивідуальності кожного

суб'єкта навчання, задоволення його різноманітних музичних інтересів та потреб; організація цілісного пізнання учнями музичного мистецтва за рахунок єдності змісту теоретичних та виконавських дисциплін; стимулювання учнів до активної та цілеспрямованої участі в різних видах музичної діяльності, що сприяє динамічному переходу набутих знань, умінь та навичок в їх особистісне надбання; спрямування процесу навчання на формування активно-творчого ставлення до музично-виконавської діяльності шляхом розвитку інтерпретаційних умінь та вивільнення власних творчих можливостей у процесі її здійснення.

4. Вивчення існуючого стану музично-виконавської підготовки учнів відбувалось відповідно до визначених критеріїв та показників. Залучення значної кількості різних категорій респондентів та комплексне використання різноманітних діагностичних методів дозволило виявити ряд загальних закономірностей і протиріч, що мають місце у педагогічній практиці. За підсумками проведеної роботи зафіксовано чотири рівні музично-виконавської підготовки: низький (адаптивний), середній (операційний), достатній (продуктивний), високий (творчий). Встановлено, що серед учнів позашкільного закладу переважає середній рівень музично-виконавської підготовки (54,1%), що є наслідком суттєвих прорахунків у методиці та організаційних формах музичного навчання.

5. Експериментально доведено, що розроблена методика музично-виконавської підготовки значною мірою сприяє розвитку інтелектуальної, емоційної, вольової та креативної сфери особистості, формуванню виконавських якостей та музично-творчих здібностей. В її основу покладено взаємодію різних засобів педагогічного впливу, таких як застосування емоційно-образного подання навчальної інформації, створення на уроці проблемно-пошукових ситуацій, забезпечення можливості художнього спілкування в атмосфері творчості та співробітництва, доцільний підбір навчально-виконавського репертуару на основі врахування індивідуальних можливостей учнів, активізація різнобічного впливу музичного мистецтва на особистість. Використання цих засобів відбувалось за допомогою комплексу навчальних методів, а саме: методів організації художньо-пізнавальної діяльності; стимулювання інтересу й позитивної мотивації навчання; контролю і самоконтролю за виконавським результатом; становлення творчо-виконавської самостійності.

Провідними напрямками проведення дослідно-експериментальної роботи були обрані: збагачення мистецького тезаурусу учнів шляхом набуття необхідних музично-теоретичних знань, накопичення емоційно-ціннісного досвіду спілкування з музичним мистецтвом на рівні художньої цілісності, формування позитивної мотивації та інтересу до навчання, засвоєння практичних умінь та навичок для творчого вирішення виконавських завдань. Їх реалізація включала три етапи (підготовчо-кумулятивний, змістовно-рефлексивний, творчо-самостійний), кожен з яких був логічним продовженням попереднього, характеризувався певною метою та завданнями.

Особливості змістового наповнення цих етапів відбилися у розробленій системі музично-творчих завдань, що надало змогу об'єднати інформаційно-пізнавальну та художньо-творчу діяльність учнів у єдине ціле, спрямувати їхні зусилля у русло активізації власних можливостей.

6. Внаслідок проведення дослідної роботи стала очевидною доцільність впровадження у процес музичного навчання спецкурсу "Виконавське мистецтво", інтегрований зміст якого безпосередньо пов'язаний зі змістом основних навчальних дисциплін, містить теоретичну, практичну та творчу складові, передбачає залучення учнів до різних видів музичної діяльності у їх комплексній взаємодії, забезпечує індивідуальні потреби розвитку кожного в атмосфері творчості та співробітництва.

7. Перевірка результатів формульованого експерименту здійснювалась за допомогою порівняльного аналізу рівнів музично-виконавської підготовки учнів контрольної та експериментальної груп на початку й наприкінці дослідно-експериментальної роботи. Отримані дані дозволили констатувати суттєве якісне зростання показників за кожним критерієм в експериментальній групі, що позначилося на загальному підвищенні рівня музично-виконавської підготовки учнів. Це свідчить про ефективність розробленої методики та необхідність її широкого застосування у педагогічній практиці.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів визначеної проблеми. Серед перспективних напрямків подальшого наукового пошуку слід назвати питання ефективної організації музично-виконавської підготовки учнів різних вікових категорій, створення оптимального навчально-виховного середовища для музично обдарованих дітей, з'ясування шляхів залучення їх до виконавської творчості, забезпечення якісної підготовки майбутніх педагогів до здійснення професійного керівництва процесом музично-інструментального навчання.

Основний зміст дисертації відображено у таких публікаціях автора:

1. Ліпська С.Л. Традиції та сучасні новації в системі початкової мистецької освіти // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія та методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – Вип. 1 (6). – К.: НПУ, 2004. – С.204-211.

2. Ліпська С.Л. Проблема музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної освіти // Педагогічний процес: теорія і практика: Зб. наук. праць. – Вип. 1. – К.: П/П "ЕКМО", 2005. – С.84-93.

3. Ліпська С.Л. Музично-виконавська підготовка учнів: ретроспективний аналіз та сучасні тенденції // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми: Зб. наук. праць. – Вип.8. – К.-Вінниця: ООО "Планер", 2005. – С.96-102.

4. Ліпська С.Л. Особливості музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти // Вісник Житомирського університету ім. Івана Франка. – Вип. 21. – Житомир: ЖДУ, 2005. – С. 192-196.
5. Ліпська С.Л. Активізація творчого потенціалу учнів позашкільного закладу в процесі їх музично-виконавської підготовки // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія та методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. - Вип. 2 (7). – К.: НПУ, 2005. – С.138-144.
6. Ліпська С.Л. Оновлення змісту позашкільної освіти в контексті сучасних гуманістичних тенденцій // Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. Зб. наук. праць. – Вип.9. – К.– Вінниця: ДОВ "Вінниця", 2006. – С.158-164.
7. Ліпська С.Л. Структурна організація процесу музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія: Педагогіка. – Тернопіль: ТНПУ, 2006. – №5. – С.116-121.
8. Ліпська С.Л. Діагностика сучасного стану музично-виконавської підготовки учнів в умовах навчально-виховного процесу позашкільного закладу // Науковий вісник Південноукраїнського державного педагогічного університету ім. К.Д.Ушинського. Спец. випуск: Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. – Ч.ІІ. – Одеса: ПДПУ, 2007. – С.153-159.
9. Ліпська С.Л. Методичне забезпечення ефективності музично-виконавської підготовки учнів позашкільного закладу // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 16. Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики: Зб. наук. праць. – Вип. 6 (16). – К.: НПУ, 2007. – С. 191-195.
10. Ліпська С.Л. Педагогічне керівництво процесом музично-виконавської підготовки учнів позашкільного закладу // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 14. Теорія та методика мистецької освіти: Зб. наук. праць. – Вип. 4 (9). – К.: НПУ, 2007. – С.135-140.
11. Ліпська С.Л. Сучасні педагогічні технології у початковій музичній освіті: спецкурс "Виконавське мистецтво" // Проблеми і перспективи розвитку початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів як ланки безперервної музичної освіти: Матеріали науково-методичної конференції. Київ, 21 - 22 березня 2005 р. – К.: ГУКМ та ОКС, 2005. – С.73-76.
12. Ліпська С.Л. Художньо-творчий розвиток учнів у процесі музично-виконавської підготовки // Мистецька освіта в Україні: традиції, сучасність, перспективи: Збірник тез та матеріалів III Всеукраїнської науково-практичної конференції. Луганськ, 30 березня - 2 квітня 2005 р. – Луганськ: "Віртуальна реальність", 2005. – С. 122-124.
13. Ліпська С.Л. Музично-виконавська підготовка учнів позашкільного закладу як предмет педагогічних досліджень // Слов'янське музичне мистецтво в контексті європейської культури: Зб.

матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів. Вінниця, 28 листопада - 2 грудня 2005 р. – Вінниця: ВДПУ, 2005. – С.89-91.

14. Ліпська С.Л. Гуманістична орієнтація позашкільної освіти в умовах глобалізації суспільства // Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті процесів глобалізації: Матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції. Умань, 17 - 18 листопада 2005 р. – К.: Міленіум, 2005. – С. 129-130.

15. Ліпська С.Л. Новаційні пошуки в системі початкової мистецької освіти // Молода мистецька наука України. VIII Електронна наукова конференція: Зб. матеріалів. Харків, 15 грудня 2005 р.– Харків: ХДАДМ, 2005. – №8. – С.46-48.

АНОТАЦІЇ

Ліпська С.Л. Методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова, Київ, 2007.

У дисертації досліджується проблема удосконалення музично-виконавської підготовки учнів в умовах позашкільної спеціалізованої освіти. Здійснено історико-теоретичний аналіз становлення музично-педагогічних концепцій, охарактеризовано особливості організації музичного навчання в інструментальному класі спеціалізованого позашкільного закладу. Конкретизовано сутність музично-виконавської підготовки учнів, обґрунтовано змістове наповнення її структурних компонентів, запропоновано комплексну діагностику рівнів їх сформованості.

На основі визначених методичних засад розроблено та експериментально перевірено методику удосконалення музично-виконавської підготовки учнів, зорієнтовану на їх всебічний художньо-творчий розвиток. В основу її поетапної реалізації покладено дотримання провідних напрямків роботи, врахування основних педагогічних принципів, забезпечення оптимальних організаційно-педагогічних умов та варіативне використання комплексу методів навчання. Доведено важливість одержаних результатів для подальшого розвитку теорії та методики музичної освіти.

Ключові слова: музично-інструментальне навчання, позашкільна спеціалізована освіта, методичні засади удосконалення музично-виконавської підготовки, художньо-творчий розвиток учнів.

Липская С.Л. Методические основы усовершенствования музыкально-исполнительской подготовки учащихся в условиях внешкольного специализированного образования. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2007.

Исследование посвящено проблеме усовершенствования музыкально-исполнительской подготовки учащихся в условиях внешкольного специализированного обучения. Обращение к данной теме обусловлено новыми приоритетами в современной системе образования, переориентацией ее содержания на гуманизацию, возрождение национально-исторических традиций и духовности, воспитание личности, способной сформировать свое мировоззрение и ценностные ориентации, понимать произведения искусства, сохранять и приумножать культурное наследие нации.

На основе проанализированного массива психолого-педагогической, методической и искусствоведческой литературы прослежена эволюция становления музыкально-педагогических концепций в истории клавирно-фортепианного искусства, систематизированы современные подходы к организации музыкального обучения учащихся. Установлено, что на нынешнем этапе развития общества основными ориентирами ученых становятся вопросы формирования личностного, эмоционально-ценностного отношения к произведениям искусства, овладение широким спектром художественно-эстетических, историко-теоретических знаний, специальных умений и навыков, использование приобретенного творческого опыта в личной и общественной жизни. Соответственно, качественное осуществление музыкально-исполнительской подготовки учащихся требует создания целостной организационно-методической системы, основанной на художественно-творческих традициях зарубежной и отечественной музыкальной педагогики, а также использовании инновационных форм и методов обучения.

Теоретическое осмысление поставленной проблемы позволило определить музыкально-исполнительскую подготовку как процесс целенаправленного познания явлений музыкального искусства, формирования эстетических взглядов, освоения способов музыкально-исполнительской деятельности и как результат, который характеризуется определенным уровнем художественно-творческого развития личности. Обоснованная в исследовании структура музыкально-исполнительской подготовки включает познавательно-коммуникативный, эмоционально-ценностный, мотивационно-волевой и практически-регулятивный компоненты, акцентированное формирование которых обеспечивает целостность и творческую направленность музыкального обучения, повышение уровня учебно-исполнительских достижений.

В процессе научного поиска определено, что среди социальных институтов воспитания подрастающего поколения особая роль сегодня принадлежит учреждениям системы

внешкольного образования. В диссертации проанализирована специфика учебно-воспитательной работы в них, выявлены объективные и субъективные факторы, влияющие на ее результативность.

Раскрыты методические основы эффективного осуществления музыкально-исполнительской подготовки учащихся, среди которых: обеспечение личностно-развивающего характера музыкально-образовательного процесса, что делает возможным раскрытие индивидуальности ребенка, удовлетворение его разнообразных музыкальных интересов и потребностей; организация целостного познания учащимися музыкально-исполнительского искусства за счет внедрения интегрированного подхода; привлечение учащихся к активному и целенаправленному участию в разных видах музыкальной деятельности, что будет способствовать динамическому переходу приобретенных знаний, умений и навыков в личностное достояние каждого; формирование активно-творческого отношения к музыкально-исполнительской деятельности путем развития интерпретационных умений и раскрепощения собственных творческих возможностей.

С целью изучения реального состояния педагогической практики на основе разработанных критериев и диагностических показателей был проведен констатирующий эксперимент. Полученные результаты позволили выявить ряд существенных недостатков в традиционной методике обучения, дали возможность установить четыре уровня музыкально-исполнительской подготовки учащихся, а также обусловили поиск иных организационно-методических средств ее осуществления, способных обеспечить качественную взаимосвязь изучения произведений музыкального искусства с соответствующей направленностью на всестороннее художественно-творческое развитие личности.

Созданная методическая модель усовершенствования музыкально-исполнительской подготовки учащихся основывалась на выделенных в исследовании принципах и ведущих направлениях педагогической работы, создании оптимальных организационно-педагогических условий, вариативном использовании комплекса методов обучения. Ее реализация включала три этапа (подготовительно-кумулятивный, содержательно-рефлексивный, творчески-самостоятельный), каждый из которых характеризовался определенными целями и задачами, предполагал использование разнообразных музыкально-творческих заданий и средств педагогического воздействия.

Проверка результативности проведенной экспериментальной работы осуществлялась с помощью сравнительного анализа уровней музыкально-исполнительской подготовки учащихся контрольной и экспериментальной групп. Результаты исследования свидетельствуют об эффективности разработанной методики и подтверждают необходимость ее широкого внедрения в практику работы учреждений системы внешкольного образования.

Ключевые слова: музыкально-инструментальное обучение, внешкольное специализированное образование, методические основы усовершенствования музыкально-исполнительской подготовки, художественно-творческое развитие учащихся.

Lipska S.L. Methodical principles of the improvement of pupils' music-performing training in the conditions of additional specialized education. – Manuscript.

Thesis for the Scholarly Degree of Candidate of Pedagogical Sciences on speciality 13.00.02 – Theory and methods of musical training. – National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov, Kyiv, 2007.

The thesis deals with the problem of the methodical provision of the process of pupils' music-performing training in the conditions of additional specialized education. The historical-theoretical analysis of music-pedagogical conceptions' formation has been carried out, modern tendencies concerning forms and methods of the organization of pupils' music-instrumental training have been characterized. The essence of music-performing training has been concretized; profound filling of the necessary structural components has been defined; complex methods of the diagnostics of their formation's levels have been offered. The organization's content of the additional specialized institution's educational process to provide the pupils' all-round artistic-creative development has been determined.

On the basis of the determined methodical principles the methodical model of the improvement of pupils' music-performing training has been developed and experimentally checked. The importance of the received results for the further development of music-pedagogical theory and practice has been proved.

Key words: music-performing training, additional specialized education, methodical principles of music-performing training's improvement, artistic-creative development of pupils.